Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 25ης Φεβρουαρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 80/987/ΕΟΚ — Προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη — Πεδίο εφαρμογής — Ανεξόφλητες μισθολογικές απαιτήσεις ναυτικών που παρέχουν ναυτική εργασία σε πλοίο με σημαία τρίτης χώρας — Εργοδότης με καταστατική έδρα στην τρίτη αυτή χώρα — Σύμβαση εργασίας η οποία διέπεται από το δίκαιο της ίδιας τρίτης χώρας — Κήρυξη πτωχεύσεως του εργοδότη σε κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται η πραγματική του έδρα — Άρθρο 1, παράγραφος 2 — Παράρτημα, σημείο ΙΙ, Α — Εθνική νομοθετική ρύθμιση που προβλέπει εγγύηση για τις ανεξόφλητες μισθολογικές απαιτήσεις των ναυτικών εφαρμοζόμενη μόνο στην περίπτωση εγκαταλείψεώς τους στην αλλοδαπή — Επίπεδο παρεχόμενης προστασίας μη ισοδύναμο με το προβλεπόμενο από την οδηγία 80/987»

Στην υπόθεση C-292/14,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα) με απόφαση της 5ης Μαΐου 2014, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Ιουνίου 2014, στο πλαίσιο της δίκης

Ελληνικό Δημόσιο

κατά

Στέφανου Στρουμπούλη,

Νικολάου Κούμπανου,

Παναγιώτη Ρενιέρη,

Χαράλαμπου Ρενιέρη,

Ιωάννη Ζαχαρία,

Δημητρίου Λαζάρου,

Απόστολου Χατζησωτηρίου,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο του τρίτου τμήματος, προεδρεύοντος του τέταρτου τμήματος, J. Malenovský, M. Safjan, A. Prechal (εισηγήτρια) και K. Jürimäe, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Ξ. Μπασάκου, την Ι. Κοτσώνη και τον Κ. Γεωργιάδη,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από την B. Tidore, avvocato dello Stato,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τη Μ. Πατακιά και τον J. Enegren,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2015,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητος του εργοδότη (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και των Σ. Στρουμπούλη, Ν. Κούμπανου, Π. Ρενιέρη, Χ. Ρενιέρη, Ι. Ζαχαρία, Δ. Λαζάρου και Α. Χατζησωτηρίου σχετικά με τη ζημία που αυτοί υποστηρίζουν ότι υπέστησαν λόγω της εσφαλμένης μεταφοράς της οδηγίας 80/987 στο εθνικό δίκαιο.

Το νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας

3 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, η οποία υπογράφηκε στο Montego Bay στις 10 Δεκεμβρίου 1982 και τέθηκε σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 1994 (στο εξής: Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας), κυρώθηκε από τη Δημοκρατία της Μάλτας στις 20 Μαΐου 1993 και από την Ελληνική Δημοκρατία στις 21 Ιουλίου 1995 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 98/392/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Μαρτίου 1998, για τη σύναψη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών, της 10ης Δεκεμβρίου 1982, για το δίκαιο της θάλασσας και της συμφωνίας, της 28ης Ιουλίου 1994, σχετικά με την εφαρμογή του μέρους XI της εν λόγω σύμβασης (ΕΕ L 179, σ. 1).

4 Το άρθρο 91, παράγραφος 1, της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας ορίζει τα εξής:

«Κάθε κράτος καθορίζει τους όρους για τη χορήγηση της εθνικότητάς του σε πλοία, για τη νηολόγηση πλοίων στην επικράτειά του και για το δικαίωμα να φέρουν τη σημαία του. Τα πλοία έχουν την εθνικότητα του κράτους τη σημαία του οποίου δικαιούνται να φέρουν. Πρέπει να υπάρχει πραγματικός δεσμός ανάμεσα στο κράτος και στο πλοίο.»

5 Η παράγραφος 1 του άρθρου 92 της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας, το οποίο τιτλοφορείται «Καθεστώς των πλοίων», ορίζει τα εξής:

«Τα πλοία πλέουν με τη σημαία ενός μόνο κράτους και εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, που προβλέπονται ρητά σε διεθνείς συνθήκες ή σε αυτή τη σύμβαση, υπόκεινται στην αποκλειστική του δικαιοδοσία στην ανοικτή θάλασσα. [...]»

6 Το άρθρο 94 της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας, το οποίο τιτλοφορείται «Υποχρεώσεις του κράτους της σημαίας», ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος θα ασκεί αποτελεσματικά τη δικαιοδοσία και τον έλεγχό του σε διοικητικά, τεχνικά και κοινωνικά θέματα πάνω στα πλοία που φέρουν τη σημαία του.

2. Ειδικότερα, κάθε κράτος θα πρέπει:

[...]

β) να ενασκεί τη δικαιοδοσία [του], δυνάμει του εσωτερικού του δικαίου, επί κάθε πλοίου που φέρει τη σημαία του καθώς επίσης και του πλοιάρχου, των αξιωματικών και του πληρώματος αυτού, αναφορικά με τα διοικητικά, τεχνικά και κοινωνικά θέματα που αφορούν το πλοίο.

[...]»

Η Σύμβαση της Ρώμης

7 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της Συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980 (ΕΕ 1984, L 146, σ. 7, στο εξής: Σύμβαση της Ρώμης), ορίζει τα εξής:

«Η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα συμβαλλόμενα μέρη. [...]»

8 Το άρθρο 6 της Συμβάσεως της Ρώμης ορίζει τα εξής:

«1. Παρά τις διατάξεις του άρθρου 3, στη σύμβαση εργασίας η επιλογή από τους συμβαλλόμενους του εφαρμοστέου δικαίου δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον εργαζόμενο από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις του δικαίου που θα ήταν εφαρμοστέο σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, σε περίπτωση που δεν είχε γίνει επιλογή.

2. Παρά τις διατάξεις του άρθρου 4 και εφόσον δεν έχει γίνει επιλογή σύμφωνα με το άρθρο 3, η σύμβαση εργασίας διέπεται:

α) από το δίκαιο της χώρας όπου ο εργαζόμενος παρέχει συνήθως την εργασία του σε εκτέλεση της σύμβασης, ακόμη κι αν έχει αποσπασθεί προσωρινά σε άλλη χώρα, ή

β) αν ο εργαζόμενος δεν παρέχει συνήθως την εργασία του σε μία μόνο χώρα, από το δίκαιο της χώρας όπου βρίσκεται η εγκατάσταση που τον προσέλαβε,

εκτός αν από το σύνολο των περιστάσεων συνάγεται ότι η σύμβαση εργασίας συνδέεται στενότερα με άλλη χώρα, οπότε εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της άλλης αυτής χώρας.»

9 Η παράγραφος 1 του άρθρου 10 της εν λόγω Συμβάσεως, το οποίο τιτλοφορείται «Έκταση του εφαρμοστέου δικαίου», ορίζει τα εξής:

«Το σύμφωνα με τα άρθρα 3 έως 6 και 12 εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο διέπει ειδικότερα:

α) την ερμηνεία της·

β) την εκπλήρωση των ενοχών που δημιουργεί·

γ) μέσα στα όρια των εξουσιών που παρέχει στο δικαστήριο το δικονομικό δίκαιό του, τις συνέπειες της μη εκπλήρωσης, ολικής ή μερικής, των ενοχών αυτών, συμπεριλαμβανομένου και του υπολογισμού της ζημίας εφόσον ρυθμίζεται από κανόνες δικαίου·

δ) τους διάφορους τρόπους απόσβεσης των ενοχών, καθώς και τις παραγραφές και εκπτώσεις λόγω παρόδου προθεσμίας·

ε) τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης.»

Η οδηγία 80/987

10 Λαμβανομένου υπόψη του χρόνου των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης κρίσιμες, όπως ορθώς επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, είναι οι διατάξεις της οδηγίας 80/987 όπως αυτή ίσχυε πριν από την τροποποίησή της από την οδηγία 2002/74/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002 (ΕΕ L 270, σ. 1). Η οδηγία 80/987 έχει πλέον καταργηθεί και αντικατασταθεί από την οδηγία 2008/94/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, περί προστασίας των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (ΕΕ L 283, σ. 36).

11 Οι τέσσερις πρώτες αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 80/987 είχαν ως εξής:

«[εκτιμώντας] ότι είναι αναγκαία η θέσπιση διατάξεων για την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητος του εργοδότη, ιδίως για τη διασφάλιση της πληρωμής των ανεξόφλητων απαιτήσεών τους, λαμβανομένης υπόψη της αναγκαιότητας μιας ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως στην Κοινότητα·

[εκτιμώντας] ότι μεταξύ των [κ]ρατών [μ]ελών εξακολουθούν να υπάρχουν διαφορές σχετικά με την έκταση της προστασίας των μισθωτών στο ζήτημα αυτό· ότι πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τον περιορισμό των διαφορών αυτών, που δύνανται να έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της κοινής αγοράς·

[εκτιμώντας] ότι για τους λόγους αυτούς είναι σκόπιμο να προωθηθεί η προσέγγιση των νομοθεσιών στο συγκεκριμένο θέμα, επί το προοδευτικότερο κατά την έννοια του άρθρου 117 της [Σ]υνθήκης·

[εκτιμώντας] ότι η αγορά εργασίας της Γροιλανδίας, λόγω της γεωγραφικής της θέσεως και των επαγγελματικών δομών της περιοχής αυτής, διαφέρει κατά θεμελιώδη τρόπο από την αγορά των άλλων περιοχών της Κοινότητος».

12 Το άρθρο 1 της ως άνω οδηγίας όριζε τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία ισχύει για τις απαιτήσεις μισθωτών από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας κατά εργοδοτών σε κατάσταση αφερεγγυότητος κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1.

2. Τα [κ]ράτη [μ]έλη δύνανται, κατ' εξαίρεση, να αποκλείσουν από το πεδίο εφαρμογής της παρούσης οδηγίας τις απαιτήσεις ορισμένων κατηγοριών μισθωτών λόγω της ιδιαίτερης φύσεως της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας των μισθωτών, ή λόγω του ότι υπάρχουν άλλες μορφές εγγυήσεως που εξασφαλίζουν στους μισθωτούς ισοδύναμη προστασία με εκείνη που προκύπτει από την παρούσα οδηγία.

Ο πίνακας των κατηγοριών μισθωτών που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο παρατίθεται στο παράρτημα.

3. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στη Γροιλανδία. Η εξαίρεση αυτή θα επανεξετασθεί στην περίπτωση εξελίξεως των επαγγελματικών δομών της περιοχής αυτής.»

13 Ο πίνακας του σημείου ΙΙ του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας αφορούσε «[μ]ισθωτ[ούς] καλυπτόμεν[ους] από άλλες μορφές εγγυήσεως». Όσον αφορά την Ελληνική Δημοκρατία, ο πίνακας αυτός περιελάμβανε «[τ]α πληρώματα ποντοπόρων πλοίων».

14 Το άρθρο 2 της οδηγίας 80/987 όριζε τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσης οδηγίας, ένας εργοδότης θεωρείται ότι ευρίσκεται σε κατάσταση αφερεγγυότητος:

α) αν έχει ζητηθεί η έναρξη διαδικασίας προβλεπομένης από τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις του ενδιαφερομένου [κ]ράτους [μ]έλους, κατά της περιουσίας του εργοδότη με σκοπό τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών του, και η οποία επιτρέπει να ληφθούν υπόψη απαιτήσεις αναφερόμενες στο άρθρο 1, παράγραφος 1,

και

β) η αρμόδια αρχή δυνάμει των ανωτέρω νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων:

— είτε αποφάσισε την έναρξη της διαδικασίας,

— είτε διεπίστωσε ότι η επιχείρηση ή η εγκατάσταση του εργοδότη έκλεισε οριστικά και ότι η ανεπάρκεια των διαθεσίμων ενεργητικών στοιχείων δεν δικαιολογεί την έναρξη της διαδικασίας.

2. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει το δικαίωμα των κρατών να διατυπώνουν ορισμούς των εννοιών "μισθωτός", "εργοδότης", "αμοιβή εργασίας", [...]»

15 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας όριζε ότι «[τ]α κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ορισμένοι οργανισμοί εγγυήσεως να διασφαλίζουν […] την πληρωμή των ανεξοφλήτων απαιτήσεων των μισθωτών που προέρχονται από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας και αφορούν την αμοιβή για περίοδο πριν μίαν ορισμένη ημερομηνία».

16 Κατά το άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας:

«Τα [κ]ράτη [μ]έλη καθορίζουν τους τρόπους οργανώσεως, χρηματοδοτήσεως και λειτουργίας των οργανισμών εγγυήσεως, τηρώντας κυρίως τις ακόλουθες αρχές:

[...]

β) οι εργοδότες πρέπει να συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση, εκτός αν αυτή διασφαλίζεται στο σύνολό της από τις δημόσιες αρχές·

γ) η υποχρέωση πληρωμής εκ μέρους των οργανισμών είναι ανεξάρτητη από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων συνεισφοράς στη χρηματοδότηση.»

Το ελληνικό δίκαιο

17 Ο νόμος 1836/1989 και το προεδρικό διάταγμα 1/1990 (*ΦΕΚ* Α′ 1) το οποίο εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων του νόμου αυτού σκοπό έχουν τη μεταφορά της οδηγίας 80/987 στο εσωτερικό δίκαιο.

18 Το άρθρο 29 του νόμου 1220/1981 περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως της περί Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς νομοθεσίας (*ΦΕΚ* Α′ 296) ορίζει τα εξής:

«1. Επί εγκαταλείψεως εις την αλλοδαπήν Ελλήνων ναυτικών ναυτολογημένων επί πλοίων υπό ελληνικήν σημαίαν ή ξένην συμβεβλημένων μετά του "Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου", λόγω μη τηρήσεως υπό του πλοιοκτήτου των περί μισθοτροφοδοσίας διατάξεων:

α) Καταβάλλονται υπό του ΝΑΤ εκ του "Κεφαλαίου Ασθενείας και Ανεργίας" έναντι των καθυστερούμενων βασικών μισθών και επιδομάτων ως καθορίζονται εις τας οικείας συλλογικάς συμβάσεις, αποδοχαί μέχρις ενός τριμήνου.

β) Πραγματοποιείται επαναπατρισμός των δικαιούχων μερίμνη της Εστίας Ναυτικών κατά τας περί αυτής διατάξεις ως και καταβολή μικροεξόδων ταξειδίου.

[...]

2. Η διαδικασία της προηγουμένης παραγράφου δεν είναι υποχρεωτική δια τον ναυτικόν ο οποίος δύναται να προτιμήση την συνέχισιν της συμβάσεως εφ' όσον όμως εισπράξει τα έξοδα παλιννοστήσεως ή αποδεχθή το προσφερόμενον εισιτήριον λογίζεται ως αυτοδικαίως λυθείσα η υφισταμένη σύμβασις ναυτικής εργασίας "λόγω εγκαταλείψεως του ναυτικού εις την αλλοδαπήν υπό του πλοιοκτήτου" [...].

[...]

5. Η καταβολή εις τους δικαιούχους της παροχής κατά την παρ[άγραφο] 1 επάγεται την απόσβεσιν των εκ της εργασιακής σχέσεως αντιστοίχων απαιτήσεων το δε τυχόν απομένον υπόλοιπον καταβάλλεται εις τους δικαιούχους υπό του εργοδότου των ή των μετ' αυτού συνυπευθύνων.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

19 Οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης, Έλληνες ναυτικοί που διαμένουν στην Ελλάδα, συνήψαν στις 14 Ιουλίου 1994 στον Πειραιά (Ελλάδα) συμβάσεις ναυτικής εργασίας με την εταιρία Panagia Malta Ltd (στο εξής: Panagia Malta), με καταστατική έδρα στη Βαλέττα (Μάλτα), για να εργαστούν σε κρουαζιερόπλοιο υπό σημαία Μάλτας, πλοιοκτησίας της εν λόγω εταιρίας. Στις εν λόγω συμβάσεις περιλήφθηκε όρος σύμφωνα με τον οποίο αυτές διέπονταν από το δίκαιο της Μάλτας.

20 Το πλοίο αυτό ήταν ακινητοποιημένο στο λιμάνι του Πειραιά από τον Σεπτέμβριο του 1992, λόγω κατασχέσεως, και επρόκειτο να χρονοναυλωθεί κατά τη θερινή περίοδο του 1994. Οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης, στους οποίους δεν καταβλήθηκαν οι αποδοχές τους για το μετά τη ναυτολόγησή

τους χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρέμειναν στο εν λόγω πλοίο εν αναμονή της χρονοναυλώσεως που εν τέλει ματαιώθηκε, κατήγγειλαν τις προαναφερθείσες συμβάσεις στις 15 Δεκεμβρίου 1994.

21 Με την απόφαση 1636/1995 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς, η Panagia Malta υποχρεώθηκε να καταβάλει νομιμοτόκως στους αναιρεσίβλητους της κύριας δίκης τα ποσά που αντιστοιχούσαν στις δεδουλευμένες αποδοχές τους, στην εις χρήμα καταβολή της τροφής επί του πλοίου, στο επίδομα αδείας και στην αποζημίωση απολύσεως.

22 Μετά από την επιβολή και άλλων κατασχέσεων το επίμαχο πλοίο εκπλειστηριάστηκε στις 7 Ιουνίου 1995. Το ίδιο έτος η Panagia Malta κηρύχθηκε σε πτώχευση από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Πειραιώς. Μολονότι ανήγγειλαν τις απαιτήσεις τους, οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης δεν ικανοποιήθηκαν στο πλαίσιο της πτωχευτικής διαδικασίας, ελλείψει της αναγκαίας περιουσίας.

23 Κατόπιν τούτων, οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης απευθύνθηκαν στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού και ζήτησαν να τύχουν της προστασίας που παρέχεται στους εργαζομένους σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη. Ο εν λόγω Οργανισμός αρνήθηκε τη χορήγηση της ως άνω προστασίας, επειδή αυτοί ως ναυτικοί, καλυπτόμενοι από άλλης μορφής εγγυήσεις, αποκλείονταν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 80/987 και συνεπώς δεν υπάγονταν ούτε στο πεδίο εφαρμογής του προεδρικού διατάγματος 1/1990.

24 Στις 11 Οκτωβρίου 1999 οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης άσκησαν ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών αγωγή αποζημιώσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου, επειδή δεν είχε διασφαλίσει κατά τα προβλεπόμενα στην οδηγία 80/987 την πρόσβαση των πληρωμάτων πλοίων σε οργανισμό εγγυήσεως ή, άλλως, προστασία ισοδύναμη με εκείνη που προβλέπει η εν λόγω οδηγία.

25 Κατόπιν της απορρίψεως της αγωγής τους, οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης άσκησαν έφεση. Με την απόφαση 1063/2005, το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση κρίνοντας, αφενός, ότι η οδηγία 80/987 είχε εφαρμογή εν προκειμένω, επειδή η πλοιοκτήτρια εταιρία ασκούσε επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, χώρα στην οποία βρισκόταν η πραγματική έδρα της, και το επίμαχο πλοίο έφερε σημαία ευκαιρίας. Αφετέρου, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι ο Έλληνας νομοθέτης κατά τη μεταφορά της οδηγίας 80/987 στο εθνικό δίκαιο όφειλε να θεσπίσει κανόνες δικαίου οι οποίοι να παρέχουν σε εργαζομένους, όπως οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης, προστασία ισοδύναμη με εκείνη της οδηγίας. Ως προς το σημείο αυτό, το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ειδικότερα ότι, αντιθέτως προς όσα προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, το άρθρο 29 του νόμου 1220/1981 δεν παρείχε στους ενδιαφερομένους προστασία ισοδύναμη με εκείνη της οδηγίας αυτής.

26 Το Ελληνικό Δημόσιο άσκησε αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

27 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι με την ως άνω αναίρεση τίθενται ζητήματα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης. Αναφέρεται συναφώς στα άρθρα 91, 92 και 94 της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας και στο διεθνές εθιμικό δίκαιο το οποίο οι διατάξεις της εκφράζουν, καθώς και στην απόφαση Poulsen και Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453) με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι, βάσει του διεθνούς δικαίου, κατ' αρχήν τα πλοία έχουν μία και μόνον ιθαγένεια, ήτοι εκείνη του κράτους νηολογήσεώς τους, οπότε πλοίο νηολογημένο σε τρίτη χώρα δεν μπορεί να λογίζεται ως φέρον την ιθαγένεια κράτους μέλους με το αιτιολογικό ότι διατηρεί ουσιώδη δεσμό με το κράτος μέλος αυτό.

28 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατά την έννοια των διατάξεων της οδηγίας [80/987], ναυτικοί κράτους μέλους, οι οποίοι παρείχαν ναυτική εργασία σε πλοίο υπό σημαία τρίτης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση χώρας, για τις ανεξόφλητες απαιτήσεις που έχουν κατά της πλοιοκτήτριας εταιρείας, η οποία είχε μεν την καταστατική της έδρα στο έδαφος της τρίτης χώρας πλην η πραγματική της έδρα βρισκόταν στο εν λόγω κράτος μέλος, κηρύχθηκε δε σε πτώχευση από δικαστήριο αυτού του κράτους μέλους, κατά το δίκαιο του κράτους αυτού, λόγω ακριβώς της πραγματικής της έδρας, υπάγονται στις προστατευτικές διατάξεις της οδηγίας αυτής, εν όψει του επιδιωκόμενου με αυτήν σκοπού και ανεξαρτήτως αν οι συμβάσεις εργασίας διέπονται από το δίκαιο της τρίτης χώρας, το δε κράτος μέλος αδυνατεί να απαιτήσει την συνεισφορά του ξένου προς την έννομη τάξη του πλοιοκτήτη στην χρηματοδότηση του οργανισμού εγγυήσεως;

2) Κατά την έννοια των διατάξεων της οδηγίας [80/987], θεωρείται, ως ισοδύναμη προστασία, η προβλεπόμενη από το άρθρο 29 του ν. 1220/1981 καταβολή από το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (ΝΑΤ) αποδοχών μέχρις ενός τριμήνου, στο ύψος των καθοριζομένων από τις οικείες συλλογικές συμβάσεις βασικών μισθών και επιδομάτων σε έλληνες ναυτικούς, ναυτολογημένους επί πλοίων υπό ελληνική σημαία ή ξένων συμβεβλημένων μετά του ΝΑΤ, στην προβλεπόμενη από το άρθρο αυτό περίπτωση, δηλαδή μόνο στην περίπτωση της εγκαταλείψεως αυτών στην αλλοδαπή;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

29 Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν η οδηγία 80/987 έχει την έννοια ότι, με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, ναυτικοί που διαμένουν σε ορισμένο κράτος μέλος και ναυτολογήθηκαν στο ίδιο κράτος μέλος από εταιρία με καταστατική μεν έδρα σε τρίτη χώρα, πλην όμως με πραγματική έδρα στο εν λόγω κράτος μέλος, για να εργαστούν σε κρουαζιερόπλοιο υπό σημαία της εν λόγω τρίτης χώρας και πλοιοκτησίας της εν λόγω εταιρίας, με σύμβαση εργασίας που ορίζει ως εφαρμοστέο δίκαιο το δίκαιο της ως άνω τρίτης χώρας, πρέπει να υπάγονται στις προστατευτικές διατάξεις της εν λόγω οδηγίας για τις ανεξόφλητες μισθολογικές απαιτήσεις τους κατά της ίδιας ως άνω εταιρίας, μετά την κήρυξή της σε πτώχευση, κατά το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, από δικαστήριο του κράτους αυτού.

30 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η οδηγία 80/987 έχει κοινωνικό σκοπό, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση ελάχιστης προστασίας σε όλους τους μισθωτούς στο επίπεδο της Ένωσης σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, με την καταβολή των ανεξόφλητων απαιτήσεων από συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας που αφορούν την αμοιβή για συγκεκριμένη περίοδο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Maso κ.λπ., C-373/95, EU:C:1997:353, σκέψη 56·Walcher, C-201/01, EU:C:2003:450, σκέψη 38, και Tümer, C-311/13, EU:C:2014:2337, σκέψη 42). Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα τονίσει ότι οι μισθολογικές απαιτήσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία για τους ενδιαφερομένους (βλ., ιδίως, απόφαση Visciano, C-69/08, EU:C:2009:468, σκέψη 44 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

31 Ως προς το σημείο αυτό, η οδηγία 80/987 προβλέπει, μεταξύ άλλων, ειδικές εγγυήσεις για την καταβολή τέτοιων ανεξόφλητων απαιτήσεων (βλ. απόφαση Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 3).

32 Όσον αφορά τον καθορισμό των δικαιούχων των εν λόγω εγγυήσεων, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, η οδηγία 80/987 εφαρμόζεται στις απαιτήσεις των μισθωτών από συμβάσεις ή από σχέσεις εργασίας κατά εργοδοτών σε κατάσταση αφερεγγυότητας κατά την έννοια του

άρθρου 2, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής παραπέμπει στο εθνικό δίκαιο για τον καθορισμό των εννοιών «μισθωτός» και «εργοδότης». Τέλος, η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου 1 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν, κατ' εξαίρεση και υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων που απαριθμούνται στο παράρτημά της (απόφαση Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 13).

33 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, από τις ως άνω διατάξεις προκύπτει ότι ορισμένο πρόσωπο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 80/987 εφόσον, αφενός, έχει την ιδιότητα του μισθωτού κατά το εθνικό δίκαιο και δεν εμπίπτει στις εξαιρέσεις που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής και, αφετέρου, ο εργοδότης του προσώπου αυτού τελεί σε κατάσταση αφερεγγυότητας κατά την έννοια του άρθρου 2 της εν λόγω οδηγίας (βλ., επ' αυτού, απόφαση Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 14).

34 Όσον αφορά την τελευταία αυτή προϋπόθεση, από το γράμμα του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 80/987 προκύπτει ότι, για να συντρέχει «κατάσταση αφερεγγυότητας», είναι αναγκαίο, πρώτον, οι νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις του οικείου κράτους μέλους να προβλέπουν διαδικασία στρεφόμενη κατά της περιουσίας του εργοδότη και αποβλέπουσα στη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών του, δεύτερον, να επιτρέπεται, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, να λαμβάνονται υπόψη οι απαιτήσεις των μισθωτών από συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας, τρίτον, να έχει ζητηθεί η κίνηση της διαδικασίας και, τέταρτον, η αρμόδια αρχή, σύμφωνα με τις προαναφερθείσες εθνικές διατάξεις, είτε να έχει αποφασίσει την κίνηση της διαδικασίας είτε να έχει διαπιστώσει ότι η επιχείρηση ή η εγκατάσταση του εργοδότη έκλεισε οριστικά και ότι η ανεπάρκεια των διαθέσιμων στοιχείων του ενεργητικού δεν δικαιολογεί την κίνηση της διαδικασίας (βλ. απόφαση Francovich, C-479/93, EU:C:1995:372, σκέψη 18).

35 Επιπλέον, όσον αφορά την ιδιότητα του μισθωτού, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, αφενός, το άρθρο 2, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 80/987 πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του κοινωνικού σκοπού της εν λόγω οδηγίας, ο οποίος εκτέθηκε στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως, οπότε τα κράτη μέλη δεν δύνανται να ορίζουν κατά το δοκούν την έννοια «μισθωτός», διότι άλλως θα διακυβευόταν ο σκοπός αυτός, και, αφετέρου, το περιθώριο εκτιμήσεως που έχουν τα κράτη μέλη ως προς το σημείο αυτό οριοθετείται από τον εν λόγω σκοπό τον οποίο οφείλουν να σέβονται (απόφαση Tümer, C-311/13, EU:C:2014:2337, σκέψεις 42 και 43).

36 Όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, επισημαίνεται, αφενός, ότι δεν αμφισβητείται ότι κατά το ελληνικό δίκαιο οι ναυτικοί που ναυτολογούνται με σύμβαση, όπως οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης, είναι μισθωτοί.

37 Αφετέρου, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι με απόφαση ελληνικού δικαστηρίου έχει κηρυχθεί η πτώχευση της Panagia Malta. Στην απόφαση περί παραπομπής εκτίθεται επίσης ότι, μολονότι αναγγέλθηκαν στο πλαίσιο της πτωχευτικής διαδικασίας, οι μισθολογικές απαιτήσεις των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης δεν ικανοποιήθηκαν ελλείψει της αναγκαίας περιουσίας.

38 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω και με την επιφύλαξη ότι πρέπει να εξεταστεί το ζήτημα, το οποίο αποτελεί αντικείμενο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, αν εργαζόμενοι, όπως οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 80/987 ως μισθωτοί για τους οποίους ισχύουν άλλες μορφές εγγυήσεως κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, δεν αμφισβητείται ότι συντρέχουν εν προκειμένω οι δύο λοιπές προϋποθέσεις που εκτέθηκαν στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως από τις οποίες εξαρτάται κατά την οδηγία 80/987 η ιδιότητα του δικαιούχου της προβλεπόμενης από την ίδια οδηγία προστασίας και επομένως οι εν λόγω εργαζόμενοι πρέπει, κατ' αρχήν, να τυγχάνουν της ως άνω προστασίας.

39 Αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η προβλεπόμενη από την οδηγία 80/987 εγγύηση των μισθολογικών απαιτήσεων εφαρμόζεται ανεξαρτήτως των θαλασσίων υδάτων (χωρικά ύδατα ή αποκλειστική οικονομική ζώνη κράτους μέλους ή τρίτης χώρας ή, ακόμη, ανοικτή θάλασσα) στα οποία θα έπλεε το πλοίο επί του οποίου είχαν συμφωνήσει να παράσχουν την εργασία τους οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης.

40 Εσφαλμένως το εν λόγω θεσμικό όργανο υποστηρίζει ότι συνάγεται από τις αποφάσεις Mosbæk (C-117/96, EU:C:1997:415) και Everson και Barrass (C-198/98, EU:C:1999:617) ότι η εγγύηση αυτή μπορεί να εφαρμοστεί υπέρ μισθωτών που τελούν στην κατάσταση των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης μόνον εφόσον αυτοί ασκούν τη δραστηριότητά τους στο ελληνικό έδαφος.

41 Ειδικότερα, με την πρώτη από τις ως άνω αποφάσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι, σε περίπτωση αφερεγγυότητας εργοδότη που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος και όχι σε εκείνο στο έδαφος του οποίου ο εργαζόμενος διαμένει και ασκεί τη μισθωτή δραστηριότητά του, αρμόδιος για την καταβολή των μισθολογικών απαιτήσεων του εν λόγω εργαζομένου είναι, κατ' αρχήν, ο οργανισμός εγγυήσεως του τόπου εγκαταστάσεως του εργοδότη ο οποίος κατά κανόνα συμβάλλει στη χρηματοδότηση του οργανισμού αυτού (βλ., επ' αυτού, απόφαση Mosbæk, C-117/96, EU:C:1997:415, σκέψεις 24 και 25). Με τη δεύτερη απόφαση το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση που ο εργοδότης έχει πλείονες εγκαταστάσεις σε διάφορα κράτη μέλη, οπότε ο καθορισμός του αρμόδιου οργανισμού εγγυήσεως πρέπει να γίνεται λαμβανομένου υπόψη, ως συμπληρωματικού κριτηρίου πέραν του τόπου εγκαταστάσεως, του τόπου ασκήσεως της δραστηριότητας των εργαζομένων (απόφαση Everson και Barrass, C-198/98, EU:C:1999:617, σκέψεις 22 και 23).

42 Διαπιστώνεται όμως ότι οι δύο αυτές αποφάσεις, οι οποίες αφορούν περιπτώσεις όπου οι οργανισμοί εγγυήσεως δύο κρατών μελών ήταν κατά τα φαινόμενα a priori αρμόδιοι για την καταβολή των ανεξόφλητων απαιτήσεων των μισθωτών, δεν μπορούν να στηρίξουν την άποψη που υποστηρίζει η Επιτροπή. Ειδικότερα, στις απαντήσεις που έδωσε το Δικαστήριο με τις εν λόγω αποφάσεις δεν προδικάζεται με κανένα τρόπο η απάντηση στο ερώτημα αν, στην περίπτωση που εργοδότης με πραγματική έδρα σε κράτος μέλος προσλαμβάνει εργαζομένους που διαμένουν στο ίδιο κράτος μέλος για να παράσχουν μισθωτή εργασία σε πλοίο, οι τυχόν ανεξόφλητες μισθολογικές απαιτήσεις των εν λόγω εργαζομένων κατά του ως άνω εργοδότη υπάγονται ή όχι στην προστασία που προβλέπει η οδηγία 80/987, όταν αυτός βρεθεί σε κατάσταση αφερεγγυότητας. Πιο συγκεκριμένα, από τη νομολογία αυτή ουδόλως προκύπτει ότι η εν λόγω προστασία πρέπει να περιορίζεται ανάλογα με το καθεστώς των εν λόγω θαλάσσιων περιοχών βάσει του διεθνούς δικαίου.

43 Επιπλέον, προς απάντηση του ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου, επιβάλλεται η διευκρίνιση ότι η εκτίμηση που εκτίθεται στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως δεν επηρεάζεται από καμία από τις ιδιαίτερες περιστάσεις που αναφέρει το εν λόγω δικαστήριο στο ερώτημά του, ήτοι, ειδικότερα, την υπαγωγή των επίμαχων στην κύρια δίκη συμβάσεων ναυτικής εργασίας στο δίκαιο τρίτης χώρας, το γεγονός ότι το πλοίο στο οποίο οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης θα παρείχαν την εργασία τους έφερε τη σημαία της τρίτης αυτής χώρας, το γεγονός ότι ο εργοδότης είχε την καταστατική του έδρα στην ίδια τρίτη χώρα ή, ακόμη, το γεγονός ότι το κράτος μέλος αδυνατεί να απαιτήσει τη συνεισφορά του εργοδότη στη χρηματοδότηση του οργανισμού εγγυήσεως που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 80/987.

44 Όσον αφορά, κατά πρώτον, τη συμβατική ρήτρα με την οποία οι επίμαχες συμβάσεις στην κύρια δίκη υπάγονται στο δίκαιο τρίτης χώρας, επισημαίνεται ότι η απευθυνόμενη στον οργανισμό εγγυήσεως αίτηση μισθωτού για την καταβολή σε αυτόν ανεξόφλητων μισθολογικών απαιτήσεων πρέπει να διακρίνεται από την εκ μέρους του ίδιου εργαζομένου διεκδίκηση της καταβολής των απαιτήσεων αυτών έναντι του εργοδότη που τελεί σε κατάσταση αφερεγγυότητας (βλ., επ' αυτού, απόφαση Visciano, C-69/08, EU:C:2009:468, σκέψη 41).

45 Όπως ορθώς υποστηρίζει η Επιτροπή, κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία διέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα κράτος μέλος διασφαλίζει την κάλυψη ανεξόφλητων μισθολογικών απαιτήσεων όταν ο εργοδότης περιέρχεται σε κατάσταση αφερεγγυότητας δεν έχει ως αντικείμενο τη ρύθμιση της συμβατικής σχέσεως μεταξύ του εργαζομένου και του εργοδότη.

46 Κατά συνέπεια, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ελληνική Κυβέρνηση, οι ως άνω προϋποθέσεις και η αίτηση προς τον οργανισμό εγγυήσεως για κάλυψη των ανεξόφλητων μισθολογικών απαιτήσεων δεν διέπονται από το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο κατά την έννοια του άρθρου 10 της Συμβάσεως της Ρώμης.

47 Κατά δεύτερον, όσον αφορά, αφενός, το γεγονός ότι το πλοίο στο οποίο οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης θα παρείχαν την εργασία τους έφερε τη σημαία τρίτης χώρας και, αφετέρου, το γεγονός ότι ο εργοδότης είχε την καταστατική του έδρα στην ίδια τρίτη χώρα, επισημαίνεται, πρώτον, ότι, όπως εκτέθηκε στις σκέψεις 32 και 33 της παρούσας αποφάσεως, οι προϋποθέσεις από τις οποίες η οδηγία 80/987 εξαρτά την ιδιότητα του δικαιούχου της προβλεπόμενης προστασίας σχετίζονται, κατ' ουσίαν, με την ιδιότητα του δικαιούχου αυτού ως μισθωτού και το κατά πόσον έχει κινηθεί κατά του εργοδότη διαδικασία με σκοπό τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών του κατ' εφαρμογήν των διατάξεων που ισχύουν σε κράτος μέλος.

48 Δεν προκύπτει αντιθέτως από τις διατάξεις της οδηγίας αυτής, και ειδικότερα από το άρθρο 1 το οποίο καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της, ότι ο τόπος της καταστατικής έδρας του εργοδότη ή η σημαία που φέρει το πλοίο στο οποίο απασχολούνται οι εργαζόμενοι αποτελούν κριτήρια βάσει των οποίων γίνεται ο εν λόγω καθορισμός.

49 Πιο συγκεκριμένα, δεν μπορεί να ευδοκιμήσει το επιχείρημα της Ελληνικής Κυβερνήσεως ότι από το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 80/987, που ορίζει ότι η οδηγία δεν εφαρμόζεται στη Γροιλανδία, συνάγεται ότι η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται μόνο επί σχέσεων εργασίας στις οποίες η μισθωτή εργασία παρέχεται στο έδαφος της Ένωσης και όχι στην περίπτωση που η εργασία παρέχεται επί πλοίου με σημαία τρίτης χώρας.

50 Πράγματι, η μη εφαρμογή της οδηγίας 80/987 δικαιολογούνταν, όπως προκύπτει από την τέταρτη αιτιολογική της σκέψη, από το γεγονός ότι η αγορά εργασίας της Γροιλανδίας, λόγω της γεωγραφικής της θέσεως και των επαγγελματικών δομών της περιοχής αυτής, διέφερε τότε κατά θεμελιώδη τρόπο από την αγορά εργασίας των άλλων περιοχών της Κοινότητας. Η ρύθμιση αυτή είναι όμως άνευ σημασίας ως προς το ζήτημα αν η περίπτωση ναυτικών οι οποίοι διαμένουν σε ορισμένο κράτος μέλος και ναυτολογήθηκαν σε αυτό από εταιρία με πραγματική έδρα στο ίδιο κράτος μέλος, για να παράσχουν ναυτική εργασία σε πλοίο με σημαία τρίτης χώρας, εντάσσεται στην αγορά εργασίας του εν λόγω κράτους μέλους.

51 Ομοίως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό το επιχείρημα της Ιταλικής Κυβερνήσεως ότι από την αναφορά της αναγκαιότητας μιας ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως στην Κοινότητα στην πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 80/987 μπορεί να συναχθεί ότι οι μισθολογικές απαιτήσεις των εργαζομένων αυτών κατά του ως άνω εργοδότη εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της προστασίας που προβλέπει η εν λόγω οδηγία. Πράγματι, αρκεί η παρατήρηση ότι, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης που εκτέθηκαν στη σκέψη 50 της παρούσας αποφάσεως, ουδόλως προκύπτει γιατί η παροχή της προστασίας αυτής δεν θα συνέβαλε στην υλοποίηση του ως άνω σκοπού ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως ή θα αντέβαινε σε αυτόν.

52 Δεύτερον, δεν μπορεί να ευδοκιμήσει ούτε το επιχείρημα της Ελληνικής Κυβερνήσεως ότι το γεγονός ότι το επίμαχο πλοίο έφερε τη σημαία τρίτης χώρας και το γεγονός ότι ο εργοδότης είχε την καταστατική του έδρα στην ίδια τρίτη χώρα συνεπάγονται ότι περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν εμπίπτει, γενικότερα, ratione loci στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, για τον λόγο ότι αυτό δεν επεκτείνεται σε τρίτες χώρες.

53 Ως προς το σημείο αυτό υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το γεγονός και μόνον ότι οι δραστηριότητες ενός εργαζομένου ασκούνται εκτός του εδάφους της Ένωσης δεν αρκεί για να τεθεί εκποδών η εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, όταν η σχέση εργασίας έχει αρκούντως στενό σύνδεσμο με το έδαφος της Ένωσης (βλ., ιδίως, απόφαση Bakker, C-106/11, EU:C:2012:328, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

54 Όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, επισημαίνεται ότι η σχέση εργασίας μεταξύ των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης και του εργοδότη τους συνδέεται πολλαπλώς με το έδαφος της Ένωσης. Ειδικότερα, οι εν λόγω αναιρεσίβλητοι συνήψαν συμβάσεις εργασίας στο έδαφος του κράτους μέλους διαμονής τους με εργοδότη ο οποίος κηρύχθηκε στη συνέχεια σε κατάσταση αφερεγγυότητας από δικαστήριο του εν λόγω κράτους μέλους, για τον λόγο ότι αυτός ασκούσε στο ίδιο κράτος επιχειρηματική δραστηριότητα και είχε εκεί την πραγματική του έδρα.

55 Όσον αφορά όμως εγγύηση η οποία θεσπίζεται από την οδηγία 80/987 ως υποχρέωση των κρατών μελών και λαμβανομένου υπόψη ιδίως του κοινωνικού σκοπού της ίδιας οδηγίας, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως, οι ως άνω περιστάσεις στοιχειοθετούν αρκούντως στενό σύνδεσμο των συγκεκριμένων σχέσεων εργασίας με το έδαφος της Ένωσης.

56 Τρίτον, δεδομένου, αφενός, ότι το αιτούν δικαστήριο αναφέρθηκε με την απόφασή του στα άρθρα 91, 92 και 94 της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας, καθώς και στην απόφαση Poulsen και Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453), και, αφετέρου, ότι η Ελληνική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι από τις εν λόγω διατάξεις, ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα της αποφάσεως αυτής, προκύπτει ότι θα συνέτρεχε παράβασή τους αν στην οδηγία 80/987 δοθεί η ερμηνεία ότι στην προβλεπόμενη από αυτήν προστασία υπάγονται εργαζόμενοι που απασχολούνται από εταιρία με καταστατική έδρα σε τρίτη χώρα επί πλοίου υπό σημαία της ίδιας τρίτης χώρας, πρέπει να διευκρινιστούν τα ακόλουθα.

57 Το Δικαστήριο, αφού επισήμανε στη σκέψη 13 της αποφάσεως Poulsen και Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453) ότι δυνάμει του διεθνούς δικαίου τα πλοία έχουν κατ' αρχήν μία και μόνον ιθαγένεια, ήτοι εκείνη του κράτους νηολογήσεώς τους, έκρινε, στη σκέψη 16 της εν λόγω αποφάσεως, ότι για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΟΚ) 3094/86 του Συμβουλίου, της 7ης Οκτωβρίου 1986, για τη θέσπιση ορισμένων τεχνικών μέτρων διατηρήσεως των αλιευτικών πόρων (ΕΕ L 288, σ. 1), πλοίο νηολογημένο σε τρίτη χώρα δεν μπορεί να λογίζεται ως φέρον την ιθαγένεια κράτους μέλους με το αιτιολογικό ότι διατηρεί ουσιώδη δεσμό με το συγκεκριμένο κράτος μέλος.

58 Με την ίδια ως άνω απόφαση, το Δικαστήριο, αφού επισήμανε ότι το εφαρμοστέο δίκαιο, όσον αφορά τη δραστηριότητα του πληρώματος, δεν εξαρτάται από την ιθαγένεια των μελών του, αλλά από το κράτος στο οποίο έχει νηολογηθεί το πλοίο και, ενδεχομένως, από τη θαλάσσια ζώνη εντός της οποίας βρίσκεται το πλοίο αυτό, έκρινε επίσης ότι το ως άνω άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής επί του πλοιάρχου και των λοιπών μελών του πληρώματος πλοίου για τον λόγο και μόνο ότι είναι υπήκοοι κράτους μέλους (βλ. απόφαση Poulsen και Diva Navigation, C-286/90, EU:C:1992:453, σκέψεις 18 και 20).

59 Τέλος, αφού επισήμανε ότι το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής επί πλοίου νηολογημένου σε τρίτη χώρα, πρώτον, όταν αυτό βρίσκεται στην ανοικτή θάλασσα, στον βαθμό που κατ' αρχήν ισχύει στην περίπτωση αυτή αποκλειστικά το δίκαιο του κράτους της σημαίας του, δεύτερον, όταν πλέει εντός της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης κράτους μέλους, δεδομένου ότι το πλοίο αυτό απολαύει εντός της οικείας ζώνης της ελευθερίας ναυσιπλοΐας, ούτε, τρίτον, όταν διασχίζει την αιγιαλίτιδα ζώνη κράτους μέλους καθόσον ασκεί εντός της ζώνης αυτής το δικαίωμά του περί αβλαβούς διελεύσεως, το Δικαστήριο έκρινε, αντιθέτως, ότι η διάταξη αυτή είναι εφαρμοστέα οσάκις το πλοίο βρίσκεται εντός των εσωτερικών υδάτων ή, ειδικότερα, εντός λιμένα κράτους μέλους, όπου, κατ' αρχήν, ασκείται πλήρως η κυριαρχία του κράτους αυτού (βλ. απόφαση Poulsen και Diva Navigation, C-286/90, EU:C:1992:453, σκέψεις 22 έως 29).

60 Επιβάλλεται όμως η υπόμνηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 3094/86 όριζε ότι ορισμένα είδη αλιευμάτων, ακόμη και όταν αλιεύονταν σε ύδατα που δεν είναι υπό την κυριαρχία ή τη δικαιοδοσία των κρατών μελών, δεν μπορούσαν να διατηρούνται επί του σκάφους, να μεταφορτώνονται, να εκφορτώνονται, να μεταφέρονται, να αποθηκεύονται, να πωλούνται, να εκτίθενται ή να διατίθενται προς πώληση, αλλά έπρεπε να ξαναρίχνονται αμέσως στη θάλασσα.

61 Σε αντίθεση με τον κανονισμό 3094/86, σκοπός της οδηγίας 80/987 δεν είναι να ρυθμίσει δραστηριότητα που εκτελείται μέσω πλοίου από το πλήρωμά του, όπως η αλίευση, η αποθήκευση, η μεταφορά, η εκφόρτωση ή η πώληση αλιευτικών πόρων, αλλά μόνο να επιβάλει σε κάθε κράτος μέλος την υποχρέωση να διασφαλίζει υπέρ των μισθωτών, ιδίως εκείνων που έχουν προηγουμένως απασχοληθεί επί πλοίου, την καταβολή των ανεξόφλητων μισθολογικών απαιτήσεών τους μετά την κήρυξη του εργοδότη τους σε κατάσταση αφερεγγυότητας στο κράτος μέλος αυτό.

62 Δεν φαίνεται να υπάρχει ως προς το σημείο αυτό όμως κανόνας του δημοσίου διεθνούς δικαίου βάσει του οποίου να επιφυλάσσεται αποκλειστικά στο κράτος της σημαίας του πλοίου η δυνατότητα θεσπίσεως τέτοιου μηχανισμού εγγυήσεως και να αποκλείεται, ιδίως, η εν λόγω δυνατότητα του κράτους στο έδαφος του οποίου βρίσκεται η πραγματική έδρα των δραστηριοτήτων του εργοδότη ο οποίος κηρύχθηκε λόγω αυτής σε κατάσταση αφερεγγυότητας από δικαστήριο του ίδιου κράτους.

63 Αυτό δεν συμβαίνει, ιδίως, στην περίπτωση των άρθρων 92, παράγραφος 1, και 94, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο β', της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας, στα οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, ή των διεθνών εθιμικών κανόνων τους οποίους οι διατάξεις αυτές ενδεχομένως εκφράζουν.

64 Ειδικότερα, το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας αφορά την αποκλειστική δικαιοδοσία που έχει, «στην ανοικτή θάλασσα», κάθε κράτος επί των πλοίων που φέρουν τη σημαία του.

65 Εξάλλου, από το άρθρο 94, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο β', της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας προκύπτει ότι κάθε κράτος ασκεί αποτελεσματικά τη δικαιοδοσία και τον έλεγχό του σε διοικητικά, τεχνικά και κοινωνικά θέματα πάνω στα πλοία που φέρουν τη σημαία του και ότι κάθε κράτος ασκεί, ειδικότερα, τη δικαιοδοσία του, δυνάμει του εσωτερικού του δικαίου, επί κάθε πλοίου που φέρει τη σημαία του, καθώς επίσης και επί του πλοιάρχου, των αξιωματικών και του πληρώματος αυτού, αναφορικά με τα διοικητικά, τεχνικά και κοινωνικά θέματα που αφορούν το πλοίο.

66 Επισημαίνεται όμως ότι η θέσπιση μηχανισμού, όπως ο προβλεπόμενος από την οδηγία 80/987, βάσει του οποίου οργανισμός εγγυήσεως ενός κράτους μέλους διασφαλίζει την καταβολή ανεξόφλητων μισθολογικών απαιτήσεων ναυτικών που έχουν προηγουμένως απασχοληθεί επί πλοίου κατά του εργοδότη τους που έχει κηρυχθεί σε κατάσταση αφερεγγυότητας από δικαστήριο του εν λόγω κράτους μέλους, δεν εμποδίζει το κράτος της σημαίας του πλοίου αυτού να ασκήσει αποτελεσματικά τη δικαιοδοσία του επί του πλοίου αυτού ή επί του πληρώματός του αναφορικά με τα διοικητικά, τεχνικά και κοινωνικά θέματα που αφορούν το πλοίο όπως ορίζουν οι εν λόγω διατάξεις της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας.

67 Κατά τρίτον, όσον αφορά την αδυναμία του Ελληνικού Δημοσίου να απαιτήσει τη συνεισφορά του εργοδότη στον οργανισμό εγγυήσεως κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 80/987, επισημαίνεται κατ' αρχάς ότι η απόφαση περί παραπομπής δεν διευκρινίζει τους λόγους της αδυναμίας αυτής.

68 Εν συνεχεία, από το άρθρο 5, στοιχείο β', της οδηγίας 80/987 προκύπτει ότι οι εργοδότες πρέπει να συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση μόνον εφόσον αυτή δεν διασφαλίζεται στο σύνολό της από τις δημόσιες αρχές, οπότε, στο πλαίσιο της όλης οικονομίας της εν λόγω οδηγίας, η σύνδεση που μπορεί να υφίσταται μεταξύ της υποχρεώσεως συνεισφοράς του εργοδότη και της παρεμβάσεως του οργανισμού εγγυήσεως δεν έχει χαρακτήρα λογικής αναγκαιότητας.

69 Τέλος, επισημαίνεται ότι, εν προκειμένω και όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, η πτώχευση της Panagia Malta κηρύχθηκε από ελληνικό δικαστήριο κατ' εφαρμογήν του ελληνικού δικαίου για τον λόγο ότι η εταιρία αυτή είχε την πραγματική της έδρα στην Ελλάδα. Όπως όμως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 60 των προτάσεών του, το γεγονός και μόνο ότι είτε ο Έλληνας νομοθέτης παρέλειψε να νομοθετήσει ότι τέτοιες εταιρίες υποχρεούνται στην καταβολή εισφορών είτε το Ελληνικό Δημόσιο δεν μερίμνησε για την τήρηση της τυχόν νομοθετικώς προβλεπόμενης τέτοιας υποχρεώσεως δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερηθούν οι συγκεκριμένοι εργαζόμενοι την προστασία που προβλέπει η οδηγία 80/987.

70 Ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 5, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ρητώς ότι η υποχρέωση πληρωμής εκ μέρους των οργανισμών είναι ανεξάρτητη από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων συνεισφοράς στη χρηματοδότηση.

71 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 80/987 έχει την έννοια ότι, με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, ναυτικοί που διαμένουν σε ορισμένο κράτος μέλος και ναυτολογήθηκαν στο ίδιο κράτος μέλος από εταιρία με καταστατική μεν έδρα σε τρίτη χώρα, πλην όμως με πραγματική έδρα στο εν λόγω κράτος μέλος, για να εργαστούν σε κρουαζιερόπλοιο υπό σημαία της εν λόγω τρίτης χώρας και πλοιοκτησίας της εν λόγω εταιρίας, με σύμβαση εργασίας που ορίζει ως εφαρμοστέο δίκαιο το δίκαιο της ως άνω τρίτης χώρας, πρέπει να υπάγονται στις προστατευτικές διατάξεις της εν λόγω οδηγίας για τις ανεξόφλητες μισθολογικές απαιτήσεις τους κατά της ίδιας ως άνω εταιρίας, μετά την κήρυξή της σε πτώχευση, κατά το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, από δικαστήριο του κράτους αυτού.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

72 Με το δεύτερο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 έχει την έννοια ότι, όσον αφορά εργαζομένους που τελούν στην κατάσταση των αναιρεσίβλητων της κύριας δίκης, αποτελεί «ισοδύναμη προστασία με εκείνη που προκύπτει από την [ως άνω] οδηγία» κατά την εν λόγω διάταξη η προστασία που προβλέπει το άρθρο 29 του νόμου 1220/1981 στην περίπτωση εγκαταλείψεως ναυτικών στην αλλοδαπή.

73 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 τα «[κ]ράτη [μ]έλη δύνανται, κατ' εξαίρεση, να αποκλείσουν από το πεδίο εφαρμογής της παρούσης οδηγίας τις απαιτήσεις ορισμένων κατηγοριών μισθωτών λόγω της ιδιαίτερης φύσεως της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας των μισθωτών, ή λόγω του ότι υπάρχουν άλλες μορφές εγγυήσεως που εξασφαλίζουν στους μισθωτούς ισοδύναμη προστασία με εκείνη που προκύπτει από την παρούσα οδηγία», ενώ πίνακας των εν λόγω κατηγοριών μισθωτών παρατίθεται στο παράρτημα της εν λόγω οδηγίας.

74 Το σημείο ΙΙ του πίνακα αυτού το οποίο αφορά «[μ]ισθωτ[ούς] καλυπτόμεν[ους] από άλλες μορφές εγγυήσεως», περιλαμβάνει, όσον αφορά την Ελληνική Δημοκρατία, τα πληρώματα ποντοπόρων πλοίων.

75 Επιπλέον, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, τόσο από τον σκοπό της οδηγίας, που συνίσταται στην εξασφάλιση ελάχιστης προστασίας για όλους τους εργαζομένους, όσο και από τον εξαιρετικό χαρακτήρα της δυνατότητας αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, προκύπτει ότι ως «ισοδύναμη», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, μπορεί να θεωρηθεί μόνον η προστασία που, αν και στηρίζεται σε σύστημα του οποίου οι κατ' ιδίαν ρυθμίσεις διαφέρουν από αυτές που προβλέπει η οδηγία, εξασφαλίζει στους εργαζομένους τις βασικές εγγυήσεις που ορίζει η οδηγία (απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-53/88, EU:C:1990:380, σκέψη 19).

76 Όσον αφορά το άρθρο 29 του νόμου 1220/1981, επισημαίνεται ότι, όπως υπογραμμίζει το αιτούν δικαστήριο με το ερώτημά του, η προστασία που προβλέπει η διάταξη αυτή παρέχεται μόνο στην περίπτωση εγκαταλείψεως ναυτικών στην αλλοδαπή και όχι, όπως επιτάσσει η οδηγία 80/987, λόγω επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη.

77 Επιβάλλεται όμως ως προς το σημείο αυτό η διαπίστωση ότι ορισμένος εργοδότης μπορεί να περιέλθει σε κατάσταση αφερεγγυότητας κατά την έννοια της οδηγίας 80/987 χωρίς να συντρέχει εγκατάλειψη των προσληφθέντων ναυτικών στην αλλοδαπή υπό τους όρους που προβλέπουν οι εν λόγω εθνικές διατάξεις.

78 Ως εκ τούτου, στην περίπτωση αυτή, που αντιστοιχεί πλήρως στην περίπτωση των εργαζομένων της κύριας δίκης, οι ίδιες διατάξεις δεν προβλέπουν την καταβολή στους εργαζομένους των ανεξόφλητων απαιτήσεών τους, η οποία είναι όμως εγγύηση που αποτελεί, όπως προκύπτει από την πρώτη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας, τον κύριο σκοπό της (βλ., επ' αυτού, απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-53/88, EU:C:1990:380, σκέψη 20).

79 Υπό τις συνθήκες αυτές, η υπό εξέταση εθνική διάταξη δεν διασφαλίζει σε εργαζομένους που τελούν στην κατάσταση των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης προστασία ισοδύναμη με εκείνη που προβλέπει η οδηγία 80/987.

80 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 έχει την έννοια ότι, όσον αφορά εργαζομένους που τελούν στην κατάσταση των αναιρεσίβλητων της κύριας δίκης, δεν αποτελεί «ισοδύναμη προστασία με εκείνη που προκύπτει από την [ως άνω] οδηγία» κατά την εν λόγω διάταξη η προστασία που προβλέπει το άρθρο 29 του νόμου 1220/1981 στην περίπτωση εγκαταλείψεως ναυτικών στην αλλοδαπή.

Επί των δικαστικών εξόδων

81 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Η οδηγία 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητος του εργοδότη, έχει την έννοια ότι, με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, ναυτικοί που διαμένουν σε ορισμένο κράτος μέλος και ναυτολογήθηκαν στο ίδιο κράτος μέλος από εταιρία με καταστατική μεν έδρα σε τρίτη χώρα, πλην όμως με πραγματική έδρα στο εν λόγω κράτος μέλος, για να εργαστούν σε κρουαζιερόπλοιο υπό σημαία της εν λόγω τρίτης χώρας και πλοιοκτησίας της εν λόγω εταιρίας, με σύμβαση εργασίας που ορίζει ως εφαρμοστέο δίκαιο το δίκαιο της ως άνω τρίτης χώρας, πρέπει να υπάγονται στις προστατευτικές διατάξεις της εν λόγω οδηγίας για τις ανεξόφλητες μισθολογικές απαιτήσεις τους κατά της ίδιας ως άνω εταιρίας, μετά την κήρυξή της σε πτώχευση, κατά το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, από δικαστήριο του κράτους αυτού.**

2) **Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 έχει την έννοια ότι, όσον αφορά εργαζομένους που τελούν στην κατάσταση των αναιρεσίβλητων της κύριας δίκης, δεν αποτελεί «ισοδύναμη προστασία με εκείνη που προκύπτει από την [ως άνω] οδηγία» κατά**

την εν λόγω διάταξη η προστασία που προβλέπει το άρθρο 29 του νόμου 1220/1981, περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως της περί Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς νομοθεσίας, στην περίπτωση εγκαταλείψεως ναυτικών στην αλλοδαπή.

(υπογραφές)